

Rusya'nın “Yabancı Ajan Kanunu” Ne Anlam İfade Ediyor?

Gökçe HUBAR
MSÜ Doktora Öğr.

Gerek yurt içi gerekse de yurt dışı kaynaklı siyasal ve ideolojik tehditlere karşı komünist rejimi korumakla mükellef Devlet Güvenlik Komitesi (KGB) kültürünü devralan Rusya Federasyonu, rejime muhalif fikirler yayan birey ve kuruluşlara karşı adeta savaş açmış durumdadır. Öyle ki, baskıcı Sovyet döneminde dahi ayakta kalmayı başarmış demokrasi yanlısı aktivistler ve kuruluşlar bugün büyük tehdit altındadır.

Kamuoyunca ‘Yabancı Ajan (иностраннный агент) kanunu’ olarak bilinen 121-FZ no’lu kanunun resmi adı ‘Ticari Olmayan Kuruluşların Yabancı Ajan Görevlerini Yerine Getiren Faaliyetlerinin Düzenlenmesine İlişkin Rusya Federasyonu Yasama İşlemlerinde Değişiklik Yapılması Hakkında’¹ kanundur. Devlet Başkanı Vladimir Putin, kanunu 20 Temmuz 2012’de imzalamış ve kanun aynı yıl 21 Kasım’da yürürlüğe girmiştir.

Kanun, yurt dışından fon alan ve siyasi faaliyetlerde bulunan kâr amacı gütmeyen kuruluşların Adalet Bakanlığı’na ‘yabancı ajan’ olarak kaydolmasını gerektirmektedir. Bu tabir, ‘casusluk’ ve ‘vatana ihanet’ ile benzer anlam taşıyan bir terimdir. Kanuna göre, ‘yabancı ajanlar’ kapsamlı yıllık denetimler, üç aylık mali raporlama ve her altı ayda bir tüm faaliyetler hakkında hacimli raporlama dâhil olmak üzere katı bir kontrol rejimine tabidirler. İster kâğıt ister elektronik biçimde olsun, tüm yayınları, mektupları ve diğer materyalleri yabancı bir temsilciye ait olarak işaretlemelidirler.

Belirlenen yabancı ajanlar daha sonra aşağıdakiler gibi bir dizi başka kurala uymakla yükümlüdürler:

- Yabancı ajanlar üç ayda bir siyasi faaliyetleri hakkında mali raporlar hazırlamalı, yönetim organlarının yapısını ve faaliyetlerini açıklayan belgeleri altı ayda bir dosyalamalı ve yıllık olarak bir devlet denetimine sunmalıdır.
- Planlı denetimler yılda yalnızca bir kez yapılabilir de, yabancı ajanlar sınırsız sayıda plansız denetime tabidir.

¹ Kanunun Rusçası için Bkz: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201207230003> (Tüm Erişim Tarihleri 04.04.2021)

- Siyasi faaliyetler, kuruluşun katılmasına izin verilmeden önce yetkililerle kaydedilmelidir.
- Yabancı ajan bu şekilde kaydolmayı reddederse, halka açık gösterilere katılmaktan men edilir, banka hesaplarına erişim sınırlanır ve 300.000 rubleye (10.000 \$) veya personeli iki yıla kadar hapis cezasına tabi olabilir.
- 200.000 ruble (6.700 \$) üzerindeki tüm yabancı bağışlar zorunlu izlemeye tabidir.
- Yabancı ajanlar, internet dâhil medyada dağıtılan tüm materyalleri yabancı ajanların ürünleri olarak etiketlemelidir.
- Kanun ihlalleri kara para aklamayı ve terörizmin finansmanını izlemekten sorumlu federal kurumun yetkisi altındadır.

Kanunun ilk kabul edildiği dönemde, sadece kâr amacı gütmeyen sivil toplum örgütlerine ve medya kuruluşlarına 'yabancı ajan' damgası vurulabilmekteydi. Şimdi ise, kanunda yapılan değişiklikler sonrasında, sosyal medyada hükümet yetkililerini eleştiren görüşler paylaşan ve yurtdışından bağış veya ödeme aldığı iddia edilen bireylerin de 'yabancı ajan' olarak adlandırılabilmesi söz konusudur.

2020 Aralık ayında yapılan bir değişiklik, Rusya'nın ulusal güvenliğine karşı kullanılacak savunma ile ilgili bilgi toplamanın da yabancı ajan olarak adlandırmaya neden olmasını getirmiştir. Ayrıca, bu tür kişilerin kamu hizmetinde görev almasını yasaklamakta ve onları bürokratik incelemeye ve yerinde kontrollere tabi tutmaktadır.

Uluslararası Af Örgütü, bu hareketin "yalnızca Rusya dışından fon alan sivil toplum kuruluşlarının değil, diğer birçok grubun da çalışmalarını büyük ölçüde sınırlayacağını ve zarar vereceğini²" beyan etmiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü, kanundaki değişikliklerin Rus yetkililere muhalif siyasetçileri ve bağımsız medyayı taciz etmeleri için daha fazla yol sağlayacağını söylemiştir.

Meduza'ya göre bu değişiklik nedeniyle;

1-Hemen hemen her Rus vatandaşı artık yabancı ajan olarak etiketlenebilir.

2-Yabancı ajan olarak kaydolmamak para cezaları ve hatta hapis cezasını tehdit etmektedir. Yabancı ajanların yerel yönetim ve devlet dairelerinde görev alması da yasaklanacaktır.

---

² Uluslararası Af Örgütü, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/11/russia-new-foreign-agents-bill-further-erodes-freedom-of-expression-and-association/>

3-İstisnalar az ve çok uzaktır. Yalnızca yabancı diplomatların ve yabancı gazetecilerin kendilerini yabancı ajan ilan etmeleri beklenmemektedir. (Ancak Adalet Bakanlığı istisnalar listesini genişletme hakkına sahiptir).

4-Yabancı ajan etiketini atmak zor olacaktır. Bir kişi yabancı ajan statüsünden kurtulmak kurtulmak isterse, Rusya Adalet Bakanlığı'na başvuruda bulunmalıdır. Bundan önce, "siyasi faaliyetlere" girmeyi bırakmaları, ordu hakkında bilgi toplamayı bırakmaları ve "dış destek" almayı bırakmaları gerekecektir. Adalet Bakanlığının 60 gün içinde bu başvuruları incelemesi ve ardından söz konusu kişi veya kuruluşu ilgili sicilden çıkarması veya "gerekçeli ret" teklif etmesi gerekmektedir.³

Yabancı ajan olarak adlandırılan ilk beş kişi; göçmenlere Rusça öğreten Saint Petersburglu feminist performans sanatçısı Darya Apakhonçıç, Lev Ponomaryov adlı 79 yaşındaki deneyimli insan hakları aktivisti, Radio Svoboda ve MBKh Media muhabiri Lyudmila Savitskaya, Pskovskaya Guberniya gazetesi genel yayın yönetmeni Denis Kamalyagin ve 7x7 haber sitesi gazeteci Sergei Markelov'dur.

Bağımsız bir doktorlar sendikası ve aile içi şiddet mağdurlarını destekleyen bir kuruluş gibi küçük grupların yanı sıra, damgalananlar listesinde RFE/RL'nin Rusya operasyonları ve Memorial gibi isimler de bulunmaktadır.

Andrey Sakharov, Lev Ponomaryov ve diğerleri tarafından kurulan Memorial, Sovyet hapisane kampları ağı olan gulagları ve Sovyet siyasi infazlarını açığa çıkarmak için faaliyete başlamıştı. 4 Ekim 2016 tarihinde Memorial International, Rusya Federasyonu Adalet Bakanlığı tarafından 'yabancı ajan' ilan edilmiştir. Kısa bir süre sonra St Petersburg Memorial'daki Araştırma ve Bilgi Merkezi'ne de aynı statü verilmiştir.

24 Şubat 2021'de Putin tarafından imzalanan kanuna göre, 'yabancı ajanlar' ve materyalleri hakkında onların statüsünü belirtmeden bilgi yayınlamak, bireyler için 2.500 rubleye (34 \$) ve kuruluşlar için 500.000 rubleye (6.720 \$) kadar para cezasına çarptırılmaya neden olabilmektedir. Yasa, söz konusu 'yabancı ajanın' bir kitle iletişim aracı veya bir birey olmasına bakılmaksızın geçerlidir. Putin tarafından aynı gün imzalanan diğer kanuna göre, bir mitingi yasadışı olarak finanse etmekten suçlu bulunan kişilere 15.000 rubleye (200 \$), yetkililere ve kuruluşlara 30.000 rubleye (400 \$) ve 100.000 rubleye (1.345 \$) kadar para cezası almaları kararlaştırılmıştır. Putin ayrıca polis ve güvenlik güçlerine itaatsizlik cezalarını önemli ölçüde artıran bir yasa da imzalamıştır.

---

³ Meduza, <https://meduza.io/en/feature/2020/12/28/what-you-need-to-know-about-russia-s-updated-foreign-agent-laws>

2021 yılının mart ayında yürürlüğe giren yeni cezalar ise, bir hükümet kararına uymayan veya tüm plan, faaliyet ve finansla ilgili ayrıntılı raporlarını düzenli olarak sunmayanlar için beş yıla kadar hapis cezası⁴ getirmektedir. Bu durum, muhaliflerin nefes almasını gitgide zorlaştırmaktadır. 13 Mart'ta bir Moskova otelinde yaklaşık 200 belediye çalışanı ve aktivist bir araya gelmiş ve hepsi tutuklanmıştır.

Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) yorumunda, 'yabancı ajan' olarak etiketlenen bir kuruluşun, büyük olasılıkla, çalışmasını zorlaştıran bir güvensizlik, korku ve düşmanlık atmosferiyle⁵ karşılaşacağı belirtilmiştir.

Nitekim Washington Post'un haberine göre, Memorial'ın kıdemli avukatı Marina Agaltsova, "Sovyet döneminde, özellikle Büyük Terör çağında, her yerde 'casuslar' vardı. Ve Rusçadaki 'yabancı ajan' terimi bir casus olarak algılanıyor. Hükümet, iktidarı eleştiren ve onun politikasına katılmayan kişilere 'casusluk' etiketi yapıştırmaya çalışıyor." diye konuşmaktadır.

Şimdiye dek çeşitli bilim insanları ve gazeteciler, terörizmi meşrulaştırmakla itham edilip suçlanmışlardır. Muhalif medya kuruluşları baskı ile kapatılmaya zorlanmaktadır.

Rus yetkililer, 'yabancı ajanlar kanununun' 2017'de kitle iletişim araçlarını da içerecek şekilde değiştirilmesinin, ABD'nin, Rus devleti tarafından finanse edilen RT kanalına Yabancı Ajanlar Kayıt Yasası (FARA) kapsamında kayıt yapma şartına "simetrik bir yanıt" olduğunu söylemişlerdir. Ancak ABD, iki ülkenin yasalarının farklı olduğunu ve Rusya'nın muhalefeti susturmak ve fikirlerin özgürce dolaşımını caydırmak için "yabancı temsilci" yasasını kullandığını savunmaktadır.

"Yabancı ajan" tabiri ile yayın yapmaya zorlanan birey ve kuruluşların FARA yasasına bir misilleme olup olmadığını söylemek için henüz erken. Ancak şurası kesindir ki, Eylül 2021'de gerçekleşecek olan parlamento seçimleri öncesinde dayatılan bu baskılar, Putin'in Rusya'sında muhalif seslerin kısılmasına ve "aşırılıkçı" olarak damgalanmasına yol açmaktadır.

---

⁴ Washington Post, 03.04.2021, https://www.washingtonpost.com/world/europe/russia-putin-foreign-agents-kremlin/2021/04/02/17dedadc-8cdd-11eb-a33e-da28941cb9ac_story.html

⁵ Venedik Komisyonu yorumu, 27.06.2014,

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad\(2014\)025-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad(2014)025-e)